

احزاب اسلامی
و چشم انداز لائسیته
در ترکیه

نویسنده:

نوژن اعتضاد السلطنه

سرشناسه	اعتمادالسلطنه، نوژن، ۱۳۶۶-
عنوان و نام پدیدآور	احزاب اسلامی و چشم انداز لائیسیته در ترکیه / نویسنده نوژن اعتمادالسلطنه
مشخصات نشر	تهران: چاپخش، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	۳۰۴ ص. عکس، نقشه ۲۱×۱۴ س.م.
شابک	978-964-5541-75-8
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۲۹۷-۳۰۴
موضوع	حزب عدالت و توسعه (ترکیه)
موضوع	حزب‌های سیاسی - ترکیه
موضوع	اسلام و دولت - ترکیه
موضوع	دین زدایی - ترکیه
موضوع	دنیوی گرایی - ترکیه
موضوع	ترکیه - سیاست و حکومت
موضوع	ترکیه - اوضاع اجتماعی
ردیفی کشور	JO ۱۸۰۹/۷۹۵۵۶۶ ۱۳۹۱
رده بندی دیویی	۳۲۴/۲۵۶۱
شماره کتابشناسی ملی	۲۷۴۱۶۱۰

بنام خدا

احزاب اسلامی و چشم انداز لائیسیته در ترکیه

نویسنده: نوژن اعتمادالسلطنه

چاپ و صحافی: پڑمان - نویت چاپ: اول ۱۳۹۱ - شمارگان: ۱۱۰۰

قیمت: ۹۵۰۰۰ ریال

ناشر انتشارات چاپخش

ناشر بزرگزیده و عضو انجمن فرهنگی ناشران کتاب دانشگاهی

نشانی: تهران، میدان انقلاب، بازارچه کتاب، پلاک ۲

تلفن: ۶۶۴۰۴۱۱۰ فاکس: ۶۶۴۹۳۴۷۵

صندوق پستی: ۱۳۱۴۵-۱۷۳۷

این اثر مشمول قانون حمایت مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هرکس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مولف یا ناشر، نشر و پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

ISBN: 978-964-5541-75-8

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۵۴۱-۷۵-۸

فهرست

مقدمه	۱۱
بخش اول: لائیسیت، اسلام و نقش آفرینی در ترکیه	۲۵
فصل اول: لائیسیت	۲۷
۱-۱ لائیسیت مدل فرانسوی و مدل ترکی	۲۷
۲-۱ شش اصل اساسی لائیسیت ترکی	۳۵
۱-۲-۱ تفکیک حوزه سیاسی و مذهبی	۳۵
۲-۲-۱ عرصه خصوصی	۳۷
۳-۲-۱ آزادی	۳۸
۴-۲-۱ نظارت دولت	۴۱
۵-۲-۱ وحدت ملی دولت ترک	۴۲
۶-۲-۱ مدرنیته	۴۳
۳-۱ ابهاماتی در اجرای لائیسیت مدل ترکی	۴۵
فصل دوم: حضور اسلام در جامعه و سیاست ترکیه	۴۷
۱-۲ اسلام در دوره پیش از خلافت و در دوره خلافت عثمانی	۴۷

- ۴۸ ۱-۱-۲ مقام خلافت در دوره عثمانی
- ۴۹ ۲-۱-۲ علما در دوره عثمانی
- ۵۱ ۳-۱-۲ آموزش در دوره عثمانی
- ۵۲ ۴-۱-۲ وضعیت زنان در دوره عثمانی
- ۵۳ ۵-۱-۲ مذهب و آزادی مذهبی در دوره عثمانی
- ۶۰ ۲-۲ مذهب در اوایل قرن بیستم (اواخر عثمانی و اوایل تاسیس جمهوری)
- ۶۱ ۳-۲ ملت شکست دولت عثمانی و تاسیس جمهوری لائیک در ترکیه
- ۷۵ ۱-۳-۲ تاسیس جمهوری ترکیه فصلی نوین در تاریخ ترکیه
- ۲-۳-۲ عدم شرکت ترکیه در جنگ جهانی دوم، آغاز همکاری‌های نظامی
- ۸۲ ترکیه با غرب
- ۸۴ ۳-۳-۲ نقش سازمان دیانت ترکیه (DRA)
- ۸۶ ۴-۳-۲ وضعیت زنان در جمهوری ترکیه
- ۸۸ ۵-۳-۲ عرفی شدن نظام آموزشی ترکیه
- ۹۰ ۶-۳-۲ مدارس امام خطیب
- ۹۱ فصل سوم: ترکیه پس از آتاتورک (۱۹۳۸ میلادی به بعد)
- ۹۲ ۱-۳ رشد اسلام سیاسی در ترکیه
- ۹۴ ۲-۳ تاثیر انقلاب کمالیستی
- ۳-۳ جایگاه ارتش در قانون اساسی کشور ترکیه و علت کودتاهای ارتش در آن کشور
- ۹۹ ۴-۳ ظهور دموکراسی چند حزبی
- ۱۰۲ ۵-۳ تقابل خونین اسلام گرایان و چپگرایان در ترکیه
- ۱۰۷ ۶-۳ تلاش به منظور تلفیق فرهنگ ترکی-اسلامی از سوی نظامیان
- ۱۰۸ ۷-۳ تاثیرات اصلاحات اوزال
- ۱۱۰

۱۱۲	۸-۳ رشد احزاب راستگرای مذهبی
۱۱۵	۹-۳ اسلام سیاسی در قدرت: قدرت موقت حزب رفاه
۱۱۹	۱۰-۳ تأثیر روند ۲۸ فوریه ۱۹۹۷
۱۲۵	فصل چهارم: جریان گولن، خاستگاه اصلی حزب اسلامگرای عدالت و توسعه
۱۲۵	۱-۴ سعید نورسی
۱۲۶	۲-۴ ظهور جنبش گولن
۱۲۷	۳-۴ اتحاد جنبش گولن با سرمایه داری
۱۳۰	۴-۴ شرح حالی پیرامون فتح الله گولن
۱۳۲	۵-۴ آغاز فعالیتهای آموزشی گولن
۱۳۴	۶-۴ گفتمان گولن
۱۳۶	۷-۴ گولن و مخالفانش
۱۳۸	۸-۴ مقاصد سیاسی گولن
۱۳۸	۹-۴ ارتباط گولن با سیاست، امری مبهم
۱۴۳	فصل پنجم: از اربکان تا اردوغان، حزب عدالت و توسعه در قدرت
۱۴۳	۱-۵ تفاوت‌های حزب رفاه با حزب عدالت و توسعه
۱۴۴	۲-۵ نوامبر ۲۰۰۲، غلبه عدالت و توسعه
۱۴۶	۳-۵ انتخابات ۲۴ جولای ۲۰۰۷، پیروزی دوباره
۱۴۷	۴-۵ پیکربندی دوباره سیاست‌های ترکیه
۱۴۷	۵-۵ حزب عدالت و توسعه: تلفیق جدید دموکراسی، لائسیت و اسلام
۱۴۹	اسلام گرایی در ظاهر فریبده
۱۵۳	۶-۵ پشتیبانان مالی حزب عدالت و توسعه
۱۵۵	۷-۵ حزب عدالت و توسعه و موضوع حجاب
۱۶۳	۸-۵ حزب عدالت و توسعه و وضعیت زنان ترکیه

- ۹-۵ حزب عدالت و توسعه و چالش تحصیلکردگان مدارس امام خطیب ۱۶۳
- ۱۰-۵ وضعیت غیر مسلمانان در دولت عدالت و توسعه ۱۶۷
- ۱۱-۵ کردها و حزب عدالت و توسعه ۱۷۰
- ۱۲-۵ مسئله قبرس و حزب عدالت و توسعه ۱۸۱
- ۱۳-۵ کشتار ارمنه و علت حساسیت دولت ترکیه ۱۸۴
- ۱۴-۵ حزب عدالت و توسعه و ارتش ترکیه ۱۹۲
- ۱۵-۵ بباط دولت اسلامگرایی عدالت و توسعه با سازمان های مبارز اسلامی (حماس) ۱۹۶
- ۱۶-۵ حادثه کازان آزادی حره، نقطه عطفی در روابط ترکیه-دولت جعلی صهیونیستی ۲۰۰
- ۱۷-۵ نظر اردوغان در مورد دموکراسی ۲۰۳
- ۱۸-۵ دادگاه قانون اساسی به مثابه شمشیر داموکلس بر سر حزب عدالت و توسعه ۲۰۴
- ۱۹-۵ اتحادیه اروپا، ایالات متحده آمریکا و دولت عدالت و توسعه حزب عدالت و توسعه و مبارزه با قاچاق مواد مخدر ۲۰۶
- ۲۰-۵ آینده مبهم حزب عدالت و توسعه ۲۱۴
- ۲۱-۵ نقطه قوت اسلامگرایان، نقطه ضعف لائیکها ۲۱۶
- فصل ششم: نگاهی به ترکیه از منظر جامعه شناسی سیاسی ۲۱۹
- ۱-۶ تقابل سنت و مدرنیته، شرق گرایی در برابر غربگرایی ۲۱۹
- ۲-۶ پوشش حجاب اسلامی، پر چالش ترین موضوع اجتماعی ترکیه ۲۲۴
- ۳-۶ مدرنیزاسیون کمالیستی و زنان ترکیه: زن مدرن شهری و زن سنتی روستائی ۲۳۰
- ۴-۶ رشد سکولاریسم در دهه ۱۹۵۰ میلادی ۲۳۳

۲۳۵	۵-۶ تغییر گرایش جامعه ترکیه
	بخش دوم: همزیستی مسالمت آمیز اسلام، سکولاریسم و یا اسلامیزاسیون
۲۴۱	جامعه به همراه تشکیل حکومت اسلامی
۲۴۳	فصل اول: همزیستی مسالمت آمیز اسلام، سکولاریسم و دموکراسی
	۱-۲ سناریوی اصلی: دنباله روی از سیاستی میانه روانه در راستای
۲۴۵	اهداف اتحادیه اروپا از سوی دولت عدالت و توسعه
	۲-۱-۲ اقبال ایالات متحده و اتحادیه اروپا به دولت اسلامگرای عدالت و
۲۴۹	توسعه
۲۵۳	فصل دوم: اسلامیزاسیون جامعه به همراه تشکیل حکومت اسلامی
	۱-۲-۲ سناریوی اول: اسلامی نمودن عرصه اجتماعی-سیاسی بطور خزنده
۲۵۷	۲-۲-۲ سناریوی دوم: قوه قضائیه و حکم توقیف حزب عدالت و توسعه
۲۵۸	۳-۲-۲ سناریوی سوم: مواجهه نظامی ارتش با دولت عدالت و توسعه
۲۵۹	نتیجه گیری
۲۶۱	قانون اساسی ترکیه
۲۶۹	نقشه ها
۲۹۰	عکس ها
۲۹۱	ماخذ شناسی
۲۹۷	

مقدمه:

در بررسی حاضر به ارائه چشم اندازی از آینده لائسیسته در ترکیه و ارتباط میان دولت و مذهب و ارزیابی چگونگی توازن نیروهای مذهبی و لائیک، میان نخبگان کمالیست و گروههای اجتماعی تازه ظهور یافته در دهه اخیر بخصوص پس از به قدرت رسیدن حزب عدالت و توسعه از سال ۲۰۰۲ به این سو پرداخته شد و طرح این پرسش می‌پردازیم که آیا لائسیسته مدل ترکی که برگرفته از الگوی فرانسوی بوده است در آینده ترکیه دوام خواهد یافت؟ آیا این لائسیسته به مدل سکولاریسم آنگلو ساکسون که در آن در عین جدایی دین از دولت به عقاید مذهبی شهروندان احترام گذاشته می‌شود و آزادی مذهبی نیز مورد پذیرش است استحاله خواهد یافت؟ آیا حزب عدالت و توسعه در ظاهر خود را به دموکراسی معتقد می‌داند و یا آنکه اهداف دیگری را دنبال می‌کند؟ آیا علت حمایت غرب از این حزب بدلیل برنامه متفاوت اقتصادی آن از دیگر احزاب اسلامگرای پیشین چون حزب رفاه، سلامت ملی و فضیلت و دنباله روی از برنامه اقتصادی متمایل به اقتصاد بازار آزاد و گسترش تجارت با کشورهای خارجی بوده است؟

۱- طرح موضوع:

سیاست لائسیزم و آنچه از دوران آتاتورک به بعد، حرکت بعدی نوگرایی خوانده شد موجب شد که بسیاری از عرصه‌های فرهنگ ترکیه تغییر یابند، بنیادهای سنتی - مذهبی آن به حاشیه رانده شوند و نهادها و سازمانهای لائیک تحت نظارت و حاکمیت کامل برنامه ریزان و اندیشه سازان غرب، جایگزین آنها گردند. هر چند این جایگزینی موجب از بین رفتن ریشه رفتارها، نهادها و گرایشهای مذهبی جامعه ترکیه نشد، اما ده‌گلی عمیقی را در فرهنگ این کشور پدید آورد. تغییر خط و اصطلاحات زبانی برغم تاثیرات فرهنگی عمیق اش نتوانست گرایش بخش مهمی از مردم را به زبان سنتی خود که اصطلاحات مذهبی فراوان داشت از بین ببرد. مبارزه با پوشش اسلامی، محدود ساختن عمل به شعائر اسلامی و تلاش در جهت کنترل نهادهای مذهبی نیز نتوانست نهاد و گرایش بنیادین مردم به مذهب را از میان بردارد و آموزش و پرورش لائیک نیز گرچه منشاء تحولی شگفت انگیز در اساس فرهنگ ترکیه گردید اما نتوانست سران دولت را به هدف غربی کردن سریع و تمام عیار جامعه برساند.

احزاب اسلامی ترکیه نیز از دهه ۶۰ و ۷۰ میلادی به این سو در روندی با نوسان در صدد بوده اند تا اصل لائسیسته مندرج در قانون اساسی ترکیه را به چالش بطلبند. در سویی دولت اسلامگرایی رفاه

اربکان قرار داشت که بدلیل مواجهه مستقیم با کودتای ارتش ترکیه و کنار گذاشتن وی از سیاست مواجه شد و در سوی دیگر امروز دولت اسلامگرای عدالت و توسعه قرار دارد که با درس گیری از گذشته، بطور علنی تمایلات اسلام گرایانه خویش را مطرح نمی سازد اما شواهد و قرائن بسیاری از زمان به قدرت رسیدن این حزب (۲۰۰۲ میلادی) وجود دارد که نشانگر آن است دولت عدالت و توسعه در پی استحاله تدریجی لائسیته در ترکیه است.

وجود تضادهای طبقاتی و فرهنگی در دوران جامعه ترکیه و تضاد وجود دولتی اسلامگرا درون ساختار سیاسی لائیک آن کشور که میراث آتاتورک، نگارنده را بر آن داشت تا با بررسی اهداف ایدئولوژیک احزاب اسلامی از گذشته تا حال از سویی و مهم تر از آن واکاوی شواهد عینی چشم انداز لائسیته در ترکیه را با مشاهده تاثیر متغیرها بر یکدیگر بررسی نماید.

۲- ادبیات موضوع:

در مورد موضوع مورد بررسی، دو سه دیدگاه عمده وجود داشته است. نخست دیدگاهی که از سوی اسلامگرایان رادیکال مطرح شده و اقدامات حزب عدالت و توسعه را به دلیل عدم رویارویی مستقیم با لائیکها و تشکیل ندادن حکومتی اسلامی سرزنش می کنند. این دیدگاه ارزش آکادمیک چندانی ندارند زیرا صرفا بر شعارها تکیه دارد

و شواهد تجربی‌ای را مطرح نمی‌سازد در چارچوب این دیدگاه نیز مقاله علمی معتبری چاپ نشده است. دیدگاه دوم، دیدگاه متفکران و صاحب نظران لائیک ترکیه است که از سویی با اغراق بیش از حد در مورد بعد "اسلامی" بودن حزب عدالت و توسعه آن را بعنوان خطری جدی برای کشور ترکیه معرفی می‌نمایند از سوی دیگر اما به ارائه شواهدی مبرهنه‌آزاند که در جای خود جای تامل بسیار دارد از جمله معروفترین این متفکران می‌توان از **Soner Cagaptay** تحلیلگر مشهور لائیک ترک تبار یاد کرد وی در مقاله‌ای تحت عنوان "شکست‌های ارتش ترکیه" (۲۰۱۱) از انفعال ارتش آن کشور در مقابل اسلامگرایان انتقاد می‌کند و معتقد است ترکیه در سیاست داخلی معتقد به لزوم اسلامیزاسیون جامعه و در عرصه سیاست خارجی بدنبال پیگیری سیاست نزدیکی به کشورهای اسلامی است. آخرین دسته نظرات مربوط به هواداران حزب عدالت و توسعه و اعضای "جنبش فتح الله گولن" است، جنبشی اسلامی که حزب از آن برآمده است و خود را به عنوان حرکتی اسلامی و در عین حال متعهد به اصول مدرنیته (البته بخش سازگار با اسلام) و مهم تر از همه اصل اقتصادی سرمایه داری معرفی می‌نماید. در این دیدگاه نیز به سبب هواداری از جریان اسلامی عدالت و توسعه چندان قضاوت بی طرفانه‌ای وجود ندارد برای مثال مصطفی آکیول که از روزنامه نگاران

و تحلیلگران مشهور ترک تبار در زمینه سیاسی است بدلیل نزدیکی به جریان گولن این جریان و به دنبال آن حزب عدالت و توسعه را جریان‌ی در پی ایجاد سازگاری میان اسلام و مدرنیته می‌داند آکیول در مقاله‌ای تحت عنوان "اسلام لیبرال ترکی و چگونگی برآمدن آن" (۲۰۰۷) با نقد اصول کمالیسم و اظهار این مطلب که کمالیست‌ها اقتدارگرایانی بودند که جامعه ترکیه را با انسداد سیاسی مواجه نمودند، حزب عدالت و توسعه را مبتکر ایجاد سازگاری و هماهنگی میان اسلام، دموکراسی و اقتصاد بازار آزاد می‌داند از دید آکیول این حزب به روند لیبرالیزه نمودن ترکیه کمک خواهد نمود و آزادی فردی جایگزین جمع‌گرایی کمالیستی پیشین خواهد شد. دسته آخر نظرات که اغلب مقالات پژوهشی و علمی را تشکیل می‌دهد آکادمیسین‌های اروپایی و امریکایی هستند که با خوش بینی مفرط دولت اردوغان و جریان عدالت و توسعه را برای اصل لائسیسم در ترکیه بی‌خطر قلمداد می‌کنند و به دلیل روابط حسنه اقتصادی ترکیه با غرب به بسیاری از تحولات اجتماعی و سیاسی روی داده از دوره به قدرت رسیدن حزب عدالت و توسعه به این سو بی توجه اند و دولت عدالت و توسعه را به عنوان اهرمی متعادل کننده در منطقه و یک میانجی قلمداد می‌نمایند. البته این بی توجهی تا حدود زیادی می‌تواند بدلیل در بطن جوامع شرقی نبودن این تحلیلگران بوده باشد. برای مثال

هاکان یاوز، در مقاله‌ای تحت عنوان "یک حزب اسلامی چگونه حزبی است؟ آیا حزب عدالت و توسعه حزبی اسلامی است؟" (۲۰۰۵)، نتیجه گیری می‌نماید که پارلمان امروز ترکیه نسبت به گذشته قدرت بیشتری دارد و احزاب اسلامگرای امروز ترکیه نیز بیش از گذشته به ارزشهای دموکراتیک اظهار پایبندی می‌نمایند. ارتوگول آیدین در مقاله‌ای با نام "لائیسیته در ترکیه چه آینده‌ای خواهد داشت؟" (۲۰۱۱) معتقد است که آینده لائیسیته در ترکیه نه تنها وابسته به شرایط داخلی ترکیه که تاثیرپذیر از شرایط تعامل ترکیه با غرب نیز می‌باشد وی در پایان مقاله نتیجه می‌گیرد که لائیسیته مدل ترکی دچار دگردیسی شده و از شکل به گفته وی "لائیسیته خشن و سخت گیرانه" به "سکولاریسم مداراجوی آنگلو ساکسونی" تغییر شکل خواهد داد. وی اظهار می‌دارد که خطری را از سوی اسلامگرایان علیه نظام لائیک ترکیه احساس نمی‌نماید.

همان گونه که ذکر شد کم تر تحلیل بی طرفانه‌ای را در مورد تاثیر احزاب اسلامی ترکیه بر آینده لائیسیته در ترکیه می‌توان یافت از سوی اغراق جریانات مخالف این حزب در درون ترکیه وجود دارد که تا حدود زیادی متأثر از جو سیاسی است و چندان ارزش علمی‌ای ندارد و از سوی دیگر تحلیلگران غربی با توجه بیش از حد به رشد

اقتصادی ترکیه در طول زمامداری این حزب، به مسئله‌ای چون تضاد لائیسیته و اسلام سیاسی در ترکیه و آینده آن بی توجه بوده‌اند.

در تحلیل‌هایی که از سوی طیف لائیک ترکیه ارائه می‌شود توجه چندانی به تعامل آن کشور با غرب و تاثیر گذاری کشورهای غربی بر ترکیه نمی‌شود از سوی دیگر در تحلیل‌های تحلیلگران غربی نیز نوع چشمگیری از خوش بینی زیاد با این استدلال که بدلیل الزام ترکیه به رعایت اصول حقوق بشر و دموکراسی به منظور عضویت در ترکیه ارزشهای مدرن در آن کشور تهدید نخواهد شد به عامل مهم "تضاد فرهنگی" در جامعه ترکیه و تقسیم عرصه سیاسی و اجتماعی آن کشور به "سنتی" و "مدرن" از زمان تشکیل جمهوری ترکیه تا به امروز نمی‌نمایند. به نظر می‌رسد که نظرات این دسته از محققان تا حدود زیادی تاثیر پذیر از نظرات خوش بینانه دولتهای غربی و عمده ترین آنها ایالات متحده آمریکا بوده است که روابط خوبی با جریان اسلامگرایی عدالت و توسعه دارند.

بدلیل فقدان منابع فارسی (کتاب و مقاله) در زمینه مسئله لائیسیته در ترکیه و چالش سنت و مدرنیته در آن کشور و تاثیر پذیری و تاثیر گذاری احزاب اسلامگرایی ترکیه از این موضوع، نگارنده تحقیق پیش رو بر آن شد تا با گردآوری یافته‌های محققان پیشین از طیف‌های مختلف فکری و تحلیل آنان روند تحقیق را دنبال نماید. در تحقیق

حاضر چارچوب اصلی تحقیق در قالب رهیافت نهادی و استفاده از مبانی حقوقی و تاریخی کشور ترکیه می‌گنجد اما مزیت آن نسبت به سایر تحقیق‌ها، بررسی از دیدی جامعه شناختی و توجه به بعد جامعه شناسی سیاسی ترکیه می‌باشد. تحلیلگران غربی اکثراً با دید پلورالیستی در صدد بوده‌اند تا این دیدگاه را با جامعه و سیاست ترکیه نیز انطباق داده و نتیجه‌گیری نمایند که گروه‌های مختلف رقیب در ترکیه بطور برابر اعمال نفوذ می‌نمایند اما برخلاف این نظر نگارنده در مجموع سعی نموده تا از نظریه "تضاد" برای بیان اختلاف میان "شهر" و "روستا" میان "ستنی" و "مدرن" و چالش‌های بوجود آمده در اثر تصادم آنان با یکدیگر استفاده نماید زیرا تحلیل مسائل ترکیه در این چارچوب را واقع بینانه تر فرض می‌نماید.

۳- ضرورت و اهمیت تحقیق:

در طول دوران استعمار پیشین دولت‌های غربی در خاورمیانه آنان در صدد بودند تا الگوی "نوسازی" را در تمامی ابعاد در کشورهای اسلامی محقق نمایند. اما در طول تاریخ دیده شد حتی اعمال برنامه‌ها و دستورات لائیک از بالا توسط رهبری چون آتاتورک نیز نمی‌تواند تضمین کننده به حاشیه رانده شدن دائمی اسلامگرایان در صحنه سیاسی باشد و آنان با پیدا کردن فرصتی تازه به عرصه سیاسی باز خواهند گشت. از همین رو ایالات متحده آمریکا و اروپائیان بر آن

شدند تا برای مقابله با خطر بنیادگرایی اسلامی از اسلام گرایان معتدل (آن گونه خود می نامند) در سیاست کشورهای اسلامی حمایت نمایند تا تضمین کننده عدم بازگشت بنیادگرایان به سیاست باشند. اما در مورد کشوری چون ترکیه با وجود تضادهای عمیق فرهنگی و هویتی در درون جامعه آن کشور و تفاوت دیدگاه مذهبی بخش های شهرنشین و روستائیان مسئله عمق بیشتری می یابد و نیازمند بررسی دقیق تری است. آمریکا و کشورهای غربی با مشاهده رشد اقتصادی ترکیه از دوره روی کار آمدن حزب عدالت و توسعه به این سو در پی آن بوده و هستند که آن دولت را بعنوان دولتی الگو در میان کشورهای اسلامی معرفی نمایند دولتی که تلفیقی از "دمکراسی، اسلام و سکولاریسم" را ارائه داده است. حال آنکه مسئله در اینجا است که اصل اساسی در ترکیه نه سکولاریسم آنگلوساکسونی که لائیسیته مدل فرانسوی بوده است و چالش اصلی اسلامگرایان در ترکیه نیز طی سالیان متمادی با همین اصل بوده است از سوی دیگر در طول زمامداری حزب عدالت و توسعه شواهد بسیاری وجود دارد که این حزب در پی به حاشیه راندن عناصر لائیک در جامعه و سیاست ترکیه و القای ارزشهای اسلامی از طریق کنترل رسانه ها به جامعه ترکیه بوده است تا از این طریق با مذهبی تر نمودن جامعه به

تدریج بتواند پایگاه دائمی خود در قدرت را مستحکم تر سازد امری که می‌توان از آن تحت عنوان "محافظه کاری اجتماعی" یاد کرد. نهایت دولت عدالت و توسعه نشان داده است که استراتژی واحدی چون بنیادگرایان اسلامی ندارد، به تغییر تاکتیک‌های بسیاری دست زده است و از این رو مدلی منحصر بفرد بشمار می‌رود که روند حرکت آن و تاثیرگذاری اش بر آینده اصل لائسیسته در ترکیه لازم می‌نماید.

۴- سوال اصلی و سوال فرعی:

پرسش اصلی:

روی کار آمدن حزب عدالت و توسعه چه تاثیری بر لائسیسته در ترکیه گذاشته است؟
پرسش‌های فرعی:

- ۱- لائسیسته چیست؟ و تفاوت آن با سکولاریسم چیست؟
- ۲- حزب عدالت و توسعه بیشتر گرایش اسلامی دارد یا لیبرال؟
- ۳- تفاوت و شباهت‌های احزاب اسلام‌گرای ترکیه از گذشته تا حال در سیر تحولات تاریخی چه بوده است؟
- ۴- طبقات متوسط مذهبی و سرمایه داران مذهبی ترکیه چه نقشی در به قدرت رسیدن حزب عدالت و توسعه و روند پس از آن داشته‌اند؟

۵- آیا ممکن است این حزب در روندی خزنده به دنبال اسلامیزاسیون جامعه ترکیه و الغای اصل لائیسیته باشد؟ و یا آنکه صرفاً بدنبال القای ارزشهای اخلاقی و محافظه کارانه به درون جامعه ترکیه است؟

۶- اتحادیه اروپا و ایالات متحده آمریکا چه نقشی در تقویت یا تضعیف اسلامگرایان در ترکیه داشته‌اند.

۵- مفروض:

حکومت لائیک به دنبال جدا نمودن کامل مذهب از دولت بوده است، حال با به قدرت رسیدن حزبی اسلامی در ترکیه و وجود بسترهای مذهبی در بخشی از آن جامعه اصل لائیسیته در آن کشور به چالش کشیده شده است.

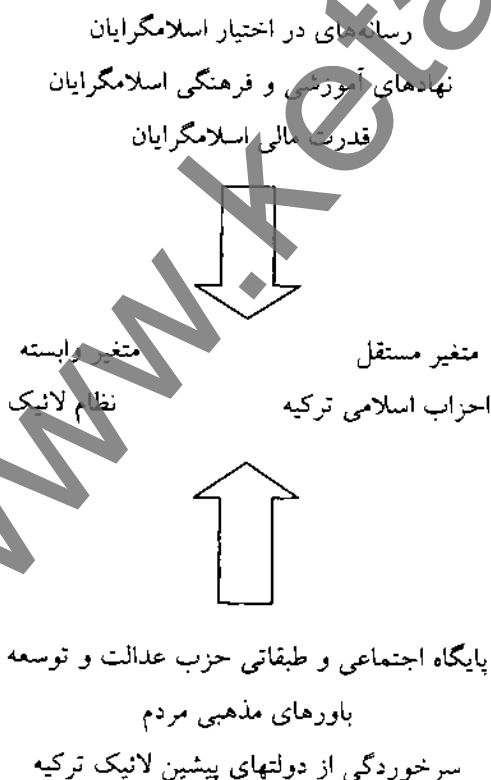
۶- فرضیه:

حزب عدالت و توسعه با ایجاد پایگاه در درون توده‌های روستایی و طبقه متوسط شهری مذهبی آن کشور، در پی آن است تا بصورت تدریجی جامعه را مذهبی تر نماید تا از این طریق نه تنها از به قدرت رسیدن محدود احزاب لائیک جلوگیری نماید که اصل لائیسیته ترکیه را نیز هر چه بیشتر به حاشیه براند. در عرصه سیاسی نیز به اقدامات مستقیمی در مقابله با نهادهای لائیک و ارتش ترکیه دست زده است.

۷- مفاهیم:

در تحقیق حاضر، مفاهیمی چون لائیسیته، سکولاریسم، رفرمیسم اسلامی، بنیادگرایی اسلامی و مسائلی چون قضیه حجاب اسلامی دختران محجبه، مدارس امام خطیب مطرح شده اند که مربوط به مسائل سیاسی روز ترکیه هستند و برای فهم بهتر مطالب به تشریح آنها پرداخته شده است.

۸- متغیرها:

۹- فرضیه‌های رقیب جانشین:

۱- همزیستی مسالمت آمیز اسلام و سکولاریسم و گذار به سکولاریسم آنگلو ساکسونی:

در این فرضیه علیرغم تصریح "لایک" بودن ماهیت حکومت در قانون اساسی ترکیه، تحلیلگران بر این باورند که حزب عدالت و توسعه در تضاد با اصل لانیسته و دموکراسی قرار ندارد و در آینده ساختار ترکیه از مدل لایک فرانسوی به مدل سکولار آمریکایی گذار خواهد نمود و در آن نقش مذهب پررنگ تر از گذشته خواهد شد. معتقدان به این فرضیه برای پیشرفت اقتصادی نسبت به مسائل فرهنگی اولویت قائل اند.

۲- اسلامیزاسیون جامعه و تشکیل حکومت اسلامی:

در این فرضیه که از سوی لایک‌های ترکیه مطرح می‌شود دولت عدالت و توسعه در پی الگو برداری از جمهوری اسلامی ایران است و بصورت تدریجی در پی تشکیل دولتی اسلامی در ترکیه می‌باشد.

۱۰- روش جمع آوری داده‌ها:

داده‌های این تحقیق از طریق اسنادی (کتابخانه‌ای) جمع آوری شده‌اند.

۱۱- روش تحقیق:

روش تحقیق سیاسی و از نوع استقرائی است.

۱۲- سازماندهی تحقیق:

در بخش نخست به بررسی نظری اصل لائسیسته و تفاوت‌های آن با سکولاریسم پرداخته ام، در بخش دوم به بررسی نظریه‌های مرتبط با موضوع و میزان انطباق آن با شواهد و قرائن عینی و در بخش سوم با استفاده از نظریه تضاد اجتماعی و رهیافت جامعه شناسانه سیاسی به تاثیر احزاب اسلامی در تضعیف اصل لائسیسته پرداخته‌ام.